

DRVARKA MARIJA

TOMAŽIČ JOŽE BERANEK JOŽE

53.

Beli konjiček je varno stopal po globokem dnu pojočih klancev, preko strmih pečin in grčastih korenin ter prinesel na zeleno planino Drvarka Marijo z graščakovim sinčkom v naročju.

V Drvariji je v leseni koči živela že priletna drvarka, ki je imela polno kočjo otrok, radovednih in sramežljivo boječih drvarčkov. Najmlajši so se ročno poskrili, saj so tuji tu gori v drvariji bili zelo zelo redki; le tu in tam je prišel med drvarje grajski logar, zmladleta tudi graščak sam, ko je prišel na lov nad divjega petelina.

Pri tej drvarici se Marija ustavi in jo lepo pozdravi:

»Dobro dan ti želim!»

»Bog daj tudi tebi! Kaj pa bo dobrega, Drvarka Marija?« je bila stara ženska radovedna.

»Dobro šele bo, če boš ti hotela!»

»Ti sama predobro veš, da ti bom storila vse po tvoji želji!»

54.

Drvarka Marija je ubogo drvarko hvaležno pogledala in dejala:

»Vedela sem, da si dobrega srca in da želiš tudi drugim ljudem dobro!»

»Prav si dejala; toda, povej mi, Drvarka Marija, kdo na tem božjem svetu pa ne želi drugemu dobro?»

Drvarka Marija je pogledala na ubogega sinka v svojem naročju, se spomnila trdega hočkega graščaka in rekla:

»Tudi taki ljudje so!»

Stara drvarka pa jo je zavrnila in modrovala:

»Pri nas v drvariji takih ni! Lesujemo, drvarimo in oglarimo sredi teh črnih lesov, da živimo in preživljamo sebe in svoje otroke skromno, a lepo v božjem miru. Pri nas drvarjih je prava sreča doma. Drug drugemu si pomagamo, pa smo vsi lepo zadovoljni!»

Zaupno ji je zrla drvarka v njen obraz ter čakala na njen odgovor.

Ljubljanska drama: Roberto Bracco, Prava ljubezen

Vodilni vlogi tega dialoga v treh dejanjih sta bili pri ljubljanski uprizoritvi zagnani V. Juvanovi in Janu, ki sta se na moč potrudila in dokazala svoje zavidanje vredne sposobnosti.

V. Juvanova nam je ustvarila Heleno, življenjsko in literarno nedogano in neenotno žensko postavlo, tako prepričljivo, da bi skoraj mogli verjeti, da so tudi take ženske na svetu. V prvem dejanju se je bila njena podoba sicer še nekoliko nejasna, tu in tam ji je celo zdrsnila na raven, kakršno ji je določil pisec, toda že v drugem dejanju se je povzpela dosti višje in dvignila ter poplenila prazno osnovo. Dobro se zavedamo, pred kako težavno nalogo je bila postavljena naša izvrstna igralka. Treba je bilo njeti bistveno ali vsaj prevladujočo značajsko potezo vdove Helene, ki je zdaj prearčunljiva spogledljivka, zdaj hinavska sramežljivka, zdaj nevarna ljubimka. Igralka je poskušala zabrisati prehude nenaravnosti in se umiriti na zlati sredi, od koder je spretno poselala v vse tri skrajnosti, kamor jo je vodil pisec. Posrečilo se ji je, da ni odbijala, kakor bi se malokateri igralci. Začarala in prevzela nas je s svojo močno igro, da smo le tu in tam začutili neosnovano piščevo izvirnost, ki je bila v škodo skladnosti in resničnosti, ter bi jo moral režiser (Jože Kovič) ertati.

Pustolovca Huga nam je podal Jan. Občudovati smo morali igralko, s kakšno neverjetno silo je znal podati nepomembno in prazno besedilo. Izrazna moč in ljubezen do dela sta mu pripomogli premostiti silne razpoke, ki so v Huguovem značaju. Huguov razvoj je neverjeten,

neosnovan in ponesrečeno izviran, a Janu se je posrečilo, da je svojega junaka pospremil skozi vse razvojne odtene, stopnje in skoke z nenadkriljivo umetniško sposobnostjo in močjo. Ustvaril je tako rekoč iz nič živo in kar prikipno podobo moškega, ki se kljub svoji pretnosti ujame v mreže skrite preračunljivke. S svojo igro je tako lahkotno in docela obvladoval ves oder, da bi ob prepričljivejšem besedilu prav nič ne občutili, da sta na odru ves čas samo dve osebi. Kaj takega zmora pač samo Jan. Gledalci so dobro razumeli vrednost njegovega prizadevanja ter ga hvaležno nagradili s prisrčnim ploskanjem in odkritim priznanjem.

Krčmarico je zaigrala Kraljeva s svojstveno ljubeznijo in iznajdljivostjo, s katero je celo v najneznatnejši vlogi odkrila lepoto in ji vtila mikavne toplote in duše. Kljub skopim in prešetim besedam, ki jih je spregovorila, je njen nastop učinkoval polno in živo.

Tudi Verdonik kot natak in Košič kot šofer sta skrbno podala svoji vlogi, dasi je pri natakariju motilo nerazumljivo besedilo.

Prevajalec Valo Bratina, ki je oskrbel tudi sceno, se je za oboje potrudil. Pri sceni me je sicer nekoliko motila trikratna ponovitev trikotne sobe, vendar je bil Bratina v svoji inscenaciji neprimerno srečnejši kot v izboru prevoda. Njegova scena je kljub lahni sladkobnosti izdajala smisel za poezijo in lepoto, česar o igri ne moremo trditi. Braccova »Prava ljubezen« je kakor njegov profesor italijanske književnosti, o katerem pripoveduje v svojem delu, da še svoj živ dan ni prebral niti

enega Dantejevega stiha. O ljubezni pa more in sme pisati samo pesnik s tenkim čutom za lepoto, skladnost, duševno sozvočje in notranje bogastvo človekovega doživljanja, sicer more podati samo slaboten in bledeč nadomestek, ki nima niti malo opojnega vonja prave in plemenite umetnine.

Šport

Ljubljana : Topničarji 1:0 (1:0)

Ljubljana je včerajšnje popoldne izbrala za to, da je odigrala trening tekmo s topniškimi moštvom, to je z moštvom, ki je od vseh ljubljanskih vojaških enajstoric najboljša in ima v svoji sredi nekaj prav dobrih igralcev. Čeprav je domače moštvo nastopilo z nekaj igralci iz rezervnega moštva, je vendar imelo pretežen del igre v svojih rokah. Da moči obeh moštev nista prišli do polnega izraza, je kriv hud veter, ki je pihal od zahoda. Ljubljanci so predvedli igro po tleh, dočim so topničarji silili v zrak. Prva taktika je bila boljša. V vsej tekmi je padel le en gol, ki ga je zabil Lah za domače barve. Res je, da je bilo na obeh straneh še dosti prilik za zgoditke, vendar pa so bili branilci in vratarja na mestu, ali pa so strelili sli visoko čez vrata. — Tudi včeraj je Ljubljana, kljub rezervam, pokazala kar dobro igro in se z njo, vsaj kar se kondicije tiče, dobro pripravila na bližnje prvenstvene nastope.

Topinambur za krmo in seme bo na razpolago pri Malem gospodarju, Gallusovo nabrežje št. 33 samo v dneh od 29. marca do 1. aprila, vsak dan od 2 do 5 popoldne.

Ljubljana

Koledar

Petek, 26. suša: Emanuel, mučenec; Ludgar, škof; Tekla, muč.; Didak, spoznavalec.
Sobota, 27. suša: Jan. Damašcan, spoznavalec in cerkveni učenik; Rupert, škof; Lidija, mučenica.

Obvestila

Knjižnica Pokrajinske delavske zveze (preje Delavske zbornice) na Miklošičevi cesti 22 v Ljubljani je od 29. marca 1943. dalje odprta za stranke vsak delavnik od 15—19. V knjižnico se lahko vpiše vsakdo, ki se zadostno legitimira.

Norojšnji koncert Šantlovih skladb ima naslednji spored: 1. Koncertino za violino in klavir, izvajata Albert Dermelj in Marijan Lipovšek; 2. Invencija, Spomini — izvajata pianistka Marta Bizjakova; 3. Galebi, O, vprašam vas — poje operna pevka Manja Mlejnikova, pri klavirju Marijan Lipovšek; 4. Prvi, tretji in četrti stavek iz klavirskega tria. Izvajata Ljubljanski komorni trio, ki ga tvorijo gg.: Marijan Lipovšek, Albert Dermelj in Cenda Sedlbauer; 5. Kam? Po zatonu — poje operna pevka Manja Mlejnikova, pri klavirju Marijan Lipovšek; 6. Anamitski motiv in 2. stavek iz Sonate za violino in klavir, izvajata violinist Zigmund Ivan, pri klavirju Marijan Lipovšek; 7. Adagio, Nemir — igra na klavirju pianistka Marta Bizjakova; 8. Mala predica, Ribič — triglasna ženska zbor. Izvajata Solški zbor Glasbene Matice pod vodstvom ravnatelja Mirka Poliča. Večer Šantlovih skladb se vrši ob 60letnici umetnika in bo v veliki filharmonični dvorani. Začetek točno ob pol 7 zvečer, predprodaja v knjigarni Glasbene Matice.

Pogreb padlega protikomunističnega borca BLAJA ANTONA, čigar truplo je bilo iz Ribnice prepeljano v Ljubljano, bo danes ob pol petih popoldne iz kapelice sv. Antona na pokopališču k Sv. Križu.

V nedeljo, dne 28. marca, ob petih popoldne v franciškanski dvorani. Spored proslave: govor, deklamacije in mladinska igra »Triglasna rožica«. Vabimo starše, da pripeljejo na prireditve tudi svoje otroke. Vstopnice dobite v predprodaji in trgovini Sfiligoy in na dan proslave pri dnevnih blagajni.

Delo, ki nam je po snovi in dogajanju sicer tuji, po idejni zamisli pa zelo sorodno, je »Praznik cvetočih češenj«. V sebi ima polno življenjske sile in modrosti, ki je prepletena z orientalsko mistiko izražena na čisto svojski način. Trpkost dejanja zadobi odseščujoč prizvok, izizeni velika drama, kot prelepa pesem ljubezni in žrtvovanja. Vstopnice bodo v predprodaji dopoldne od 10 dalje in pred pričetkom v društveni pisarni, Petrkova 12-1, desno.

XI. simfonični koncert letošnje sezone bo vodil dirigent Samo Hubad. Čeprav še mlad, se je že lepo in uspešno uveljavil v našem koncertnem življenju, kar dokazujejo njegovi uspehi, ki jih je dosegel z orkestrom Glasbene akademije, Ljubljanske filharmonije in pevskim zborom Glasbene Matice, pri katerem je sodeloval ter ga vodil na samostojnem koncertu. Hubad je absolvent naše Glasbene akademije ter se bo prav tako kakor njegov prejšnji oče popolnoma posvetil glasbi. V letošnji sezoni bo prvič javno nastopil na XI. simfoničnem koncertu našega odličnega simfoničnega orkestra ter bo dirigiral celovečerni spored, ki sestoji iz del: Beethovna, Premra, Mascagnija in Smetane. Na XI. simfoničnem koncertu bo sodeloval pianist Marijan Lipovšek kot solist ter izvajal Beethovnov Koncert za klavir in orkester v G-duru. XI. simfonični koncert bo v ponedeljek 29. t. m. ob pol 7 v veliki uniojski dvorani. Predprodaja sodežev in stojšč v knjigarni Glasbene Matice. Ravno tam se dobi tudi podrobni spored.

Ljubljansko gledališče

Drama:

Petek, 26. marca: Zaprti.
Sobota, 27. marca, ob 17.30: »Veliki mož.« Izven. Znižane cene od 15 lir navzdol.

Opera:

Petek, 26. marca, ob 17: »Sestra Angelika« — Balet iz opere »Faust« Izven. Cene od 28 lir navzdol.
Sobota, 27. marca, ob 17: »Thais.« Gostovanje Zlate Gjurgjenac. Izven. Cene od 35 lir navzdol.

ROKODELSKI ODER

Nedelja, 28. marca, ob pol 6 popoldne: Drama »Praznik cvetočih češenj«. Cenjeno občinstvo pozarjamo na predprodajo vstopnic, ki bo na dan predstave od 10—12 in dve uri pred pričetkom v društveni pisarni, Petrkova ulica 12, I. nadstropje, desno.

Edgar Wallace:

Žabar s krinko

»Sedaj,« je rekel Elk, »je treba, nekaj metrov, ki jih je bilo treba preda greva le še pet minut peš, če se hoditi, in ki so ju ločili od oken. Noč je bila topla in okno je bilo namreč od tega, odkar nisem bil tu, na pol odprto. Elk se je pripil bliže Zadnjikrat sem bil menda pred leti na konjskih dirkah.«

Našla sta vhod k sedmerim hišam med dvema grmičema zelenike Siroka, z belimi kamni obložena pot je vodila med širokim pasom smrek, za katerimi je bil skrit dvorec. To je bilo veliko poslopje, stene so bile obložene z lesom in z visokimi dimniki.

»No, ali ni to krasen dvorec?« je mrmral Elk, občudovaje lepo stavbo.

Iz širokih oken je sevala svetloba. Rumenkaste zaves so bile spuščene. Elk si je nadel debele klobučevnaste podplate preko svojih čevljev ter je tudi Dicku ponudil en par. Nato je začel z električno žepno svetilko v roki hoditi po vrtni poti, ki je vodila vzporedno s poslopjem. Naenkrat je obstal.

»Stopite tu preklo!« mu je zašepetal. Dick je opazil črno žico, ki je bila napeta čez pot ter jo previdno prestopil. Po nekaj korakih je Elk zopet obstal. In posvetil s svetilko na novo žico, ki je bila tudi ob svitu močne električne svetilke le slabo vidna. Elk odselej ni naredil niti koraka več, ne da bi natančno preiskal pot. Potrebovala sta približno pol ure, da sta prehodila teta

49 mrmranje njegovega razburjenega, hripavega glasu. Ni pa bilo mogoče razumeti niti besedice. Nato sta videla, kako je Maitland s pestmi grozil in jih stresal ves ogorčen proti Balderju; tega pa grožnje niso nič vznemirjale. Le smehljaj se je in Maitlanda nemo opazoval. Po teh grožnjah se je stari Maitland obrnil in odvihral iz sobe.

Eno minuto pozneje je prišel iz hiše. Toda ni prišel skozi glavni izhod, kakor sta oba pričakovala, ampak po majhni vrtni poti na drugi strani livade. Čez kratek čas sta že tudi videla, kako se je Maitland odpeljal v svojem avtu mimo njiju.

Sedaj je bil Balder sam v sobi. Pozvonil je.

Vstopivši je takoj do največje mere pritegnil Dickovo pozornost.

Nosil je navadno bleko lakajev: to je temne hlače in progast telovnik. Že iz nekaj gibov je bilo spoznati, da to ni bil navaden lakaj. Bil je velike postave, nerodnih kretnj, ki so bile počasne in previdne. Balder mu je nekaj ukazal in lakaj je prikal, vzepodstavek in odšel z istim počasnim korakom iz sobe, s kakršnim je prišel.

Dicka je ta hoja presunila in šepnil je le eno besedo na detektivno uho: »Slep.«

Elk je prikal.

Vrata so se znova odprla in tokrat so prišli v sobo trije lakaji, ki so prinesli težko mizo, pregrnjeno z belim prtom.

Gordon je najprej mislil, da bodo sedaj ti lakaji stregli Balderju pri bi me kdo vprašal, koliko žena je

večerji. Toda bilo je drugače. Nad pečjo je visela na eni sami žici velika električna svetilka. Eden izmed lakajev je stopil na stol, odvil svetilko ter vključil kontakt, ki je bil s prtom zvezan s pomočjo žice.

Sluge so odšli ven. Balder pa je za njimi zaklenil vrata. Ravno jim je kazal hrbet, ko je postavil Elk nogo v vdolbino iz opeke in potegnil žico zavezo se malo na stran jadrno ekoci v sobo. Pri tem šumu se je Balder bliskovito obrnil.

»Lep, dober večer, Balder!« mu je dejal Elk ljubeznivo. »Prišel sem k vam, da vam sporočim, da ste vendarle v priznanje vaših izrednih zaslug postali narednik. To je zahvala policije za vaše usluge, ki ste jih naredili državi s tem, da ste zastrupili žabjara Millsa, osvobodili žabjara Hagga in razdeljali moj urad.«

Še vedno ni Balder spregovoril niti besedice ter je stal, ne da bi se gnil. Samokres v Elkov desnici mu je nepremično meril na najnižji gumb njegovega elegantnega belega telovnika.

»In sedaj,« je rekel Elk, in to je zvenelo ko radost in zmagovalje, »boste z menoj odšli le na majhen, ljubek izprehod. Veste, kar nujno potrebujem, da ste mi v bližini, številka 71.«

»Kaj ne mislite, da ste se zmotili?« je mrmral Balder, nič kaj podobno načinu njegovega govorjenja.

»Ne, nikoli se nisem motil. Le, če sedaj ti lakaji stregli Balderju pri bi me kdo vprašal, koliko žena je

imel Henrik VIII. in kdaj jih je poročil, bi ne vedel odgovoriti.«

Elk je skočil proti njemu in mu naperil samokres naravnost na srce. »Tako, sedaj bodite tako dobri, iztegnite roke in se obrnite, prosim!« mu je dejal.

Balder je ubogal. Elk je potegnil sponke iz žepa in mu jih pritrtil okoli zapestij. Od zadaj mu je roke tudi z jermenom krepko prevezal.

»To je zelo neprijetno!« mu je rekel Balder. »Ali se vedno tako motite, gospod inspektor? — Moje ime je Collett-Banson.«

»Vaše ime je Janez Zgaga!« mu je zabrusil Elk v obraz.

»Jaz bi pa rad še slišal, kaj mi boste kaj drugega povedali. Lahko se vsedete.«

Dick je videl kako se je v možganih očen nekaj zabliškalo. Tudi Elk je to takoj opazil.

»Balder, svetoval bi vam, da ne bi sedaj imeli kake nade na beg ali za sceno, ki bi mi jo zaigrali vaši služabniki. Petdeset najboljših mojih mož, od katerih vi večino poznate, stoji okoli hiše.«

»Jaz pa vam pravim, da ste se temeljito zmotili, gospod inspektor, in ta pomota vam bo gotovo še zelo neprijetna!« je ježno rekel nje. »Ce Anglež ne bi smel sedeti celo v lastnem salonu, da bi — pogledal je proti mizi — poslušal radijski koncert iz Haaga, ne da bi policija vstopila, je že skrajni čas, da se ta tiranija konča.«

Zgodovina borskega rudnika in njegov pomen

Spet so zapele lopate za obnovo tega važnega, v vojni z bivšo Jugoslavijo razdejanega rudnika

Te dni so spet zapele lopate v rokah srbskih delavcev-prostovoljcev za obnovo borskega rudnika, ki je največji rudnik bakra in zlata v Evropi in eden največjih te vrste na svetu sploh. V naslednjem navajamo nekaj podrobnosti o prvih začetkih tega rudnika, o njegovem razvoju in uničenju.

Mož, ki je zasledil večje množine bakrene in zlate rude v Boru, je bil Nemec Vajfert. Znan je bil v gospodarskem življenju v Belgradu že v predvojni Srbiji. Bil je lastnik ne samo raznih tovarn, temveč tudi številnih premoženj. Bil je tudi član upravnih odborov skoro vseh srbskih denarnih zavodov. Tako je bil med drugim več let tudi član upravnega odbora znanega srbskega denarnega zavoda »Beogradske zadruge d. d. c. po kateri se je izvedla industrializacija Srbije.

Povod za iskanje rude v Boru so dali razni borski potoki, ki so naplavljali zlato in bakreno rudo. Vajfert se je lahko lotil raziskovanja, saj je razpolagal z ogromnim premoženjem. Pri teh raziskovalnih delih, ki so trajali zelo dolgo, pa je izgubil vse svoje premoženje. Potem je samo še čakal, kdaj bo pri raznih denarnih zavodih izgubil vso milost, ki so mu spričo njegovih številnih nepremičnin dajali posojila. Prav v času, ko bi se moral priti v stečaj, pa se mu je sreča nasmehnila. Našli so velike plasti bakrene rude, ki je vsebovala precej zlata. Vajfert, denarno že skoro čisto na koncu, ni mogel sam nadaljevati z obratovanjem podjetja. Bile pa so tudi velike težave spričo pomanjkanja strokovno usposobljenega delavstva. Zato je sklenil rudnik prodati. Kupila ga je neka francoska družba. Ustanovljena je bila potem posebna delniška družba s 40 milijoni dinarjev osnovne glavnice. Družba si je vzela ime »Rudnik bakra Bor d. d. c. Nekaj dni je obdržal Vajfert sam, druge pa so si razdelile ugledne osebnosti iz Belgrada. Čim je družba dobila dovoljenje, je takoj začela s pripravi za obratovanje. Država je dala družbi dovoljenje le pod pogojem, da dobi določen odstotek zlata iz borskega rudnika. Da bi pa država mogla nadzorovati pridobivanje zlata, je zahtevala, da mora družba postaviti topilnice bakra v Boru. Ta pogoj je družba sprejela, znano pa je, da je kljub temu izvažala iz države bakreno rudo, ki je vsebovala zlato. Zato tudi ni bilo mogoče točno ugotoviti, koliko zlata so dvignili iz borskega rudnika.

Družba je dajala državi letno za 50 milijonov din zlata, sama pa je imela vsako leto okrog 40 milijonov din dobička. Borski rudnik pa je bil tudi največji davkoplačevalec. S svojo proizvodnjo je vplival tudi na stanje jugoslovanskega dinarja.

Življenje v borskem rudniku

V borskem rudniku je bilo zaposlenih nad 10.000 ljudi. V tem rudarskem naselju so se našli ljudje vseh evropskih narodnosti. Vodstvo rudnika so imeli v rokah Francozi. Med strokovno usposobljenim osebjem so bili poleg drugih v precejšnjem številu zastopani tudi Slovenci. Bilo jih je v borskem rudniku nad 500. Tu je bilo tudi mnogo Italijanov, ki so imeli — enako kakor Francozi — tudi svojo italijansko osnovno šolo.

Zastopane so bile v Boru tudi številne veroizpovedi. Katoliki so imeli za svojega župnika nekega francoskega patra. Kmalu pa so spoznali, da je on tam prav za prav v prvi vrsti le zaradi Francozov. To je tudi sam priznal, ko je pri neki priliki dejal, »da je po raznih kolonijah po svetu raztresenih toliko Francozov, da se Francozi ne morejo brigati še za druge narode.«

V borskem rudniškem naselju je vse te spore znal zgladiti znani »župnik Srbije« g. Tumpej s Čukarice pri Belgradu. Kot duhovnik in kot Slovenec je storil mnogo dobrega ne samo za naseljence v Boru, temveč tudi za vse Slovence, ki so raztreseni po jugu. Takšnih župnikov bi Slovenci potrebovali še več za razne naše naselbine po svetu.

Lega in zunanje lice Bora ter okolice

Bor leži v trikotju med romunsko in bolgarsko mejo ter je oddaljen od Zajčara kakih 30 kilometrov. Od državne železnice je rudniška uprava zgrajena lastno železniško progo. Po dobri uri vožnje po tej progi se prikaže veliko industrijsko mesto. Iz dimnikov se vali mo-

gočen dim in vse naselje je spričo tega skoro vedno v gosti megli. Borsko polje je v najlepši pomladj podobno poljem v pozni jeseni. Listje na drevmih rumeni in vse polje ustvarja vtis, kakor bi ga oparila suša. Vse to je učinek dima iz borskih topilnic. Vsa okolica je spričo tega postala nerodovita. Prebivalstvo je bilo navezano le na kruh, ki jim ga je rezal Bor. Kmetje so neprestano vlagali odškodninske tožbe proti rudarski upravi, a do razprav ni nikdar prišlo.

Boj za borski rudnik

Čim so začeli v Nemčiji zatirati judovstvo, so Judje dobili veliko zaščito v Nemčiji sovražnih državah, tudi v tistih, ki so imele svoj gospodarski vpliv tudi v bivši Jugoslaviji. Vprav judovstvo je začelo v veliki meri preprečevati nemški vpliv na tem prostoru. Kot protiutež je bil v zagrebu ustanovljen »Tehnični Unio«. Ta zavod je nameraval doseči svoj namen s tem, da je jemal v najem razne tovarne in druga podjetja. Posil je državo tudi za dovoljenje, da bi smel v okolici raznih drugih rudnikov kopati rudo. Takšno prošnjo za dovoljenje da bi smel iskati rudo, je vložil tudi za okolico borskega rudnika. Prošnja je bila zavrnjena, ker je bilo vse ozemlje še oddano Boru. »Tehnični Unio« ni dosegel svojega namena, ker je na mnogih krajih naletel na odpor, ki so ga povzročale razne zakulisne sile. Končno je tudi zavod sam prenehal z delovanjem. Časopisje je tedaj pisalo, da je v ozadju tega zavoda tudi Ljotič.

Kakor se vojaštvu ni posrečilo uničiti raznih drugih važnih rudnikov, je bilo tudi tu prepočasno, da bi potopilo vlačilce, natovarjen s cementom in s tem preprečilo pri železnih vrtah plovo po Donavi, tako je na drugi strani borski rudnik postal.

kun razvalin

Vsi podzemski rovi so se spričo silnih eksplozij sesuli. Močna eksplozija v tleh pa je razdejala tudi rudarsko naselbino, ki je stala tik za rudnikom.

Strokovniki, ki so jih poslali Nemci takoj po zasedbi teh krajev po nemški vojski, so izjavili, da ne bodo začeli z obnavljanjem rudnika. Zdaj pa beremo v časopisih, da je srbska prostovoljna delovna služba poslala v Bor nad 30.000 delavcev z namenom, da obnove borski rudnik. Kdaj bodo od borskega rudnika proti Nišu spet začeli voziti bakreno in z njo tudi zlato rudo v svet, je odvisno od uspeha teh obnovitvenih del. Brez dvoma pa bo borski rudnik po vojni pod boljšimi pogoji opravljal svojo nalogo, kakor pa jo je v preteklosti.

Ž. A.

»Morske krave«

Ko kit velike živali s človeškimi udi

Med redkimi morskimi sesalci, ki še žive in jih človek vidi le bolj po redko in so obsojeni prej ali slej na pogin, so sirene ali tako imenovane »morske krave«. Ti prebivalci morja so zelo veliki kakor kakšni kit. Danes jih poznamo samo še dve vrsti, in sicer: »Manatis«, ki živi v antilskih vodah in v Atlantiku med Florido in Brazilijo, ter »dugong«, ki prebiva ob obali Indijskega oceana. Razen teh je baje še neka tretja vrsta »morskih krav«, ki pa je že skoraj popolnoma izumrla.

Sirena, ki jo je ujel portugalski kapitan ob obali Prednje Indije, je pripadala rodbini »dugong«. Samec ima dva velika zoba, ki sta slična slonovim oklom. Dugongi so nočne živali in so živele v manjših skupinah, danes pa jih vidimo posamič. Najbolj čudno pri teh živalih je, da so skoro vsi udje podobni človeškim. Debeli topi rep ima obliko ladijskega vijaka in služi živali za krmlilo.

Glava sirene je podobna tujnovi, vsi drugi udje pa zelo slično človeškim. Ušesa, široke nosnice, oblika ust in zobovja vse to je kakor pri človeku. Debeli vrat ima štiri silno močna vretenca. Te živali imajo dve roki, ki se končujejo v pravilne dlani. Med prsti je tanka mrežica, ki dobro služi pri plavanju. Sirene se hranijo samo z morskimi rastlinami in školjkami in kljub njihovi velikosti manjšim morskim prebivalcem niso prav nič nevarne.

pri takih stvareh. Tako naj izbira, kot je on, pa bo vse življenje dobro vozil. Ko je dobil Minko, je ni ni pustil, ker je videl in jasno spoznal, da je samo ona ustvarjena zanj in on zanj. Da, da, ljudje naj bi rajši dobro premislili, preden se vzamejo, ker prepoznajo jokati nad nesrečo ne kaže in samo poveča žalost in razboli srce...

Pa tudi premožna je ta Manca Novakova. Edinka je, z doto bo dobila grunt. Lepo zemljo, obrnjeno proti soncu. Res, lepa je njihova zemlja. Na tak grunt bi se še on ženil, če bi ne imel sivih las in starih, utrujenih nog. Ko je na vse to mislil, pretehtaval različne možnosti in zgode, mu je bilo, kot bi bil sam mlad in da izbira nevesto, pripravljiva vse, kar sliči k temu in že vabi v goste... Zato je zavil v Lisee in si vesel natočil polico vina in kogar je zanesla pot mimo, ga je povabil, naj pije in mu živo razkladal, kako je bilo včasih in kako je danes, glasno razmišljal o spremembi med starim in novim časom.

Matevž sam ni zinil očetu o tem nobene. Zato se je spravljal očedenj in ga prijazno pobaral:

»No, Matevž, kako je s teboj?«

»Dobro,« mu je ta odvrnil.

»Kaj je res, da se ženiš?« je oče spregovoril besedo, dasi tega na kmetih ni v navadi.

Matevž je zardel in postalo mu je nerodno. Očetu se je zdel kot otrok, ki so ga zalotili pri prvem grehu.

»No, no,« se je šalil oče, da bi s tem ojunatil sina, »kar povej, nekaj sem že slišal, pa sem si rekel, da te bom sam pobaral, ker hočem zvedeti resnico iz tvojih ust. Na vaše čenče in babje jezike se ne moreš in tudi ne smeš zanesti. No, kako je? Kar povej!«

»Hm,« se je sin odhrkaval iz nerodnosti. »Prav za prav je res. Z Novakovo iz Križa. Mislim sem vam že povedati, a sem zmerom odlašal. Včasih sem vas videl slabe volje, žalostne, večkrat pa nisem bil tudi sam pri volji. Za predpust se misliva vzeti.«

»Tako, tako,« je oče prijazno kimal. »Prav, prav, zadosti si že star. Napravi kakor voš in znaš, da se ne boš kesal. No, saj punca ni napačna, vsaj kolikor jo jaz poznam. Pošten in dober staršev je. Z očetom sva bila skupaj v Ameriki. Dober delavec je bil, pa pošten, da se reče. Kadar nas je povabil, ti je do smrti zameril, če nisi kozarica do kraja izpil. On je bil dve leti dlje tam,« je oče po kmečki navadi nekoliko pomoderl, kar je sina zveselilo.

HENRIK SIENKIEWICZ

ROMAN V SLIKAH

299.

Ljudstvo v amfiteatru se je razjelo in začelo vpiti. Ščuvalo je pse na kristjane, rohnelo in jih nazadnje naglalo, da so začeli režati v klečeče postave. Nazadnje je prvi izmed psos zasedil zobe v pleča žene, ki je klečala ob robu ter jo potegnil pod se. Za njim so tudi ostali planili nad kristjane.

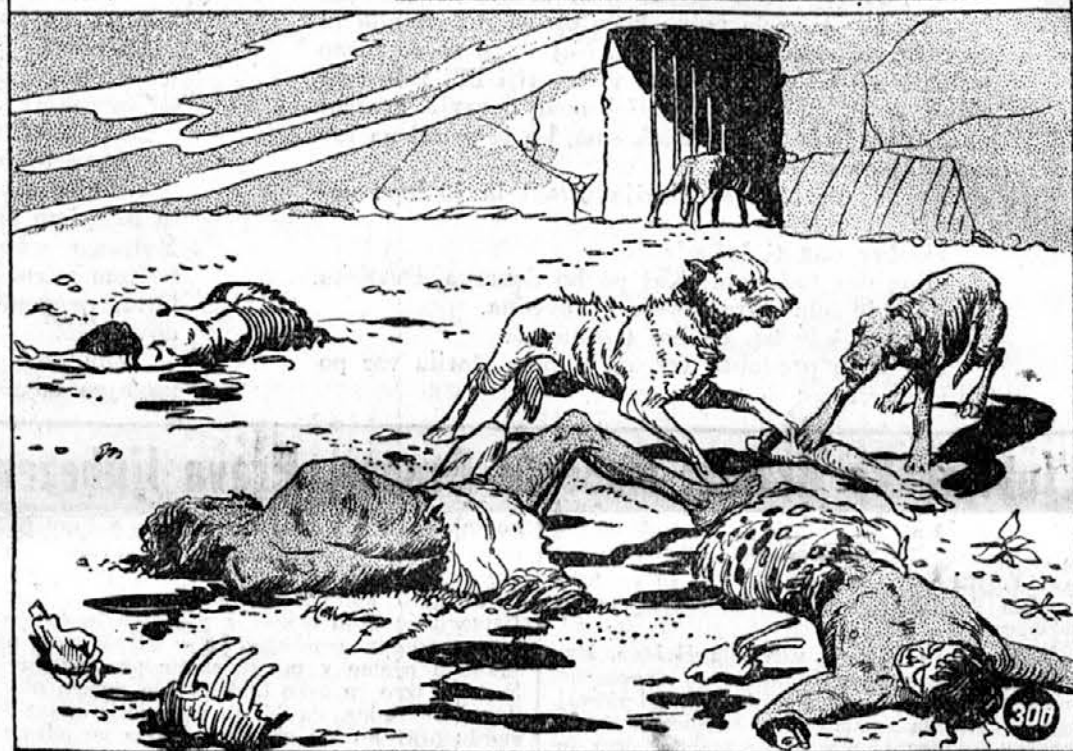
300.

Po areni so se valili klobčiči ljudi in psos. Kri je v potokih drla iz razmesarjenih teles. Psi so drug drugemu trgali iz gobcev krvaveča telesa in ude. Kmalu so samo še redke postave klečale pokoncu...

Sužnji so začeli po vsem amfiteatru zažigati močne dišave. Njihov dim je zajel vse poslopje, da bi premagal duh po topli človeški krvi...

299

300

ELAR — Radio Ljubljana

Petek: 14. 10. Koncert radij. orkestra, vodi dirigent Drago M. Šijanec — Glasba za godalni orkester. — 14.40 Pisana glasba. — 15. Poročila v slovenščini. — 17. Napoved časa; poročila v italijanski. — 17.15 Prenos iz dvorane Boramini: Arcangelo Corelli in njegovi učenci. — 19. »Govorimo italijansko«, poučuje prof. dr. Stanko Lehen. — 19.30 Poročila v slovenščini. — 19.45 Lahka glasba. — 20. Napoved časa; poročila v italijanski. — 20.20 Komentar dnevnih dogodkov v slovenščini. — 20.30 Klasični orkester, vodi dirigent Manno. — 21.15 Veselo glasbo vodi dirigent Petralia. — 21.50 Predavanje v slovenščini. 22.30 Radio za družino. — 22.45 Poročila v italijanski.

Mars : Tobačna tovarna

Tudi ta dva kluba hočeta še v zadnjih prostih terminih izrabiti vsak prosti čas, da pripravita svoje fante na prvenstvo. Za Marsa prav za prav niti še zdaj ne vemo v kakšni formi je. Do zdaj je igral dve tekmi: proti Mladiki je po lepi igri dobil, proti Hermesu pa zadnjo nedeljo občutno izgubil. Morda bo prihodnja nedelja pokazala, kako je z njim. Mars bo imel za to dovolj prilike, saj bo naletel na žilavo moštvo Tobačne tovarne, ki je preteklo nedeljo odpravilo lokalnega rivala Mladiko s skoraj dvočevlilnim rezultatom. Tudi to srečanje bo zanimivo in se bo začela tekma ob pol 18 na igrišču za Kolinsko tovarno. — V predtekmi bosta nastopili juniorski moštvi Zabjeka in Viča.

TONE GLAVAN: Zemlja je zadihala

IZVIRNI ROMAN

Boštjan je toliko veroval v svoja sinova, Boštjana in Matevža. A močno sta ga razočarala. Boštjan je postal surovec brez nežne duše in brez dovzetnosti očetovske ljubezni. Oče ga je vendar vseskozi ljubil, zelo ljubil, izmed vseh najbolj. Bil je prvorojenec, poseben miljenček, a sin se je kmalu odvrnil od njega. Ugibal je, kaj ga je odbilo. Mar ni bil zmerom dovolj prijazen z njim in tudi dober. Mogoče je bil krivičen? Njegova vest je bila mirna, kot po dobro opravljeni velikonočni spovedi. Ne, on mu ni ničesar krivega storil. Če bi mu pa, bi moral biti toliko odkrit, da bi mu iz oči v oči povedal, kar mu gre... Sin Boštjan je od nekdaj ni kazal prave ljubezni za grunta, za zemljo... Kakor je videl, ga zemlja ni priklenila nase s tisto ljubeznijo, kot je njega in Minko in še marsikoga. Kmečka dela je zmerom opravljal z neveljavo in skrito jezo, a oče je vseeno opazil in molčal. Premišljal je, kaj mu je, toda prišel je samo do zaključka, da ga zemlja ni vsesala. Do vseh domačih je bil osoren in sila neprijazen. Tudi svojega brata Matevža ni mogel. S hlapcem Janezom pa sploh nista govorila. Kadar mu je hotel kaj ukazati, je povedal najprej Matevžu. Kaj pa on, Matevž? Saj ni napačen, ne hudoben, samo preveč je zaverovan sam vase, svet zase je. Za nikogar se ne menj, vse mu je enako dobro, pa čeprav je tako narobe, da bi se sam Bog zjokal. Preden je šel k vojakom, je bil še nekam, pri vojakih pa ga je najbrže nekaj pričilo, ali se mu je kaj zgodilo ali ga potrla — o tem molči kakor grob —, da je zdaj mrtvak, iz katerega se norčuje vsa vas. Zadnje čase se je jela širiti govorica, da zahaja Matevž v Križ k Novakovi Manici. To je očeta nemalo osupnilo in zveselilo. Fant se je vendarle spametoval in postal zopet človek kot se spodobi. No, če se bo iz tega kaj izcimilo, nikakor ne bo slabo. Star je zadosti, da lahko ve, kaj je prav, katera bo dobra zanj, da mu ne bo morda kasneje žal, kajti človek mora biti

Še in še sta se pomenkovala in oba sta bila kot prijatelja, ko se po dolgih letih snideta ob polju vina v prijaznem ozračju zidaniških sten.

Saj vemo, kako je, če se mladi ženijo. Takrat je veselo, da se reče, hrepenceje po bližnji sreči, nežnost na vseh koncih, pripravljanje in nestrno pričakovanje. To za mlade. Za stare pa je nekoliko drugače. Starši se takrat čutijo še bolj stare, ker vidijo že drugi rod, ki stopa ponosno v življenje, sreči naproti, medtem ko lezejo oni počasi v grob, smrti v objem...

Boštjan je bil kar žalosten. Okoli se je vlekel kakor smrt, postajal na koncu vrta, gledal proti Liseu, proti modrim hribom in včasih mu je nehote priplozela solza v oči in zdrslala po zoranem licu. Da, ko je bil on mlad! To je bilo lepo, res lepo in ni mu bilo žal življenja. Toda usoda človekova je, da se rodi, živi in umira. Boštjan gleda sedaj sadove svojega dela, počiva in odмира. Vsak dan se čuti bliže smrti, o kateri venomer premišlja in tuhta. Spočetka mu je bila misel nanjo zoprna, grenka, končno pa se je z njo sprijaznil. Kadar je bil posebno žalosten, jo je v duhu klical za božjo dekle, ki naj že vendar pride, da ga odvede s seboj... Umreti prav za prav ni nič groznega. Da, za mlade že, za mlade, za stare pa res ne. S smrtjo si rešen trpljenja in skrbi. Ze zaradi tega se splača umreti. E, pa z Minko bo skupaj...

»Je že tako,« je vzdihnil, ko se je zbudil iz gledanja proti Liseu. »Tako mora biti.«

Človeška pot je res malenkostna, kratka. Rodijo te, še pošteno ne zadihajo in že ti pojo bilje. Ko si mlad, se ti zdi življenje dolgo, kajpak, ko gledaš na velikansko goro pred seboj, a nenadoma si preko nje in grob je izkopen na drugi strani, tik pod njo. In kaj ti preostane drugega, kot da stopiš vanj, slineš roke v poslednjo molitev in se vdaš v božjo voljo? — Tako je polje premišljeval in ugibal ter se samemu sebi zdel učen in pameten. Ej, če bi on študiral za gospoda, bi bil gotovo tak pridigar, da bi ga poslušali z odprtimi usti! Postavili bi ga najmanj za tehanja, če ne še več. No, to je dobro, da še vseh imen ne ve, ha, ha...